Némethy Ferenc és Csák György

Társadalmi krimi — légüres térben

ÚJ MAGYAR FILM: A KÖZÖS BŰN

A kritikusok által elkövethető hibák közül mostanában, úgy tetszik, kettő a leggyakoribb. Az egyik — amint azt éppen e lap hasábjain fejtette ki nemrég a kritikai rovat ügyében is illetékes szerkesztő —, hogy „valóságos szellemeskedési vetélkedő kezd kialakulni a lapok között, s a színibírálat helyét átveszi a pamflet (miként a tévékritika egyre inkább tévéhumoreszkké, vagyis műsorok ürügyén írt krokikká hasonul át)".

A filmkritikáról nem esett ugyan szó, de az — elvben és általában jogos — figyelmeztetést nyilván e rokon műfaj munkásának is érdemes megszívlelnie. Csakhogy... Mitévő legyen az ember, ha megkísérli a lehető legtárgyilagosabb stílusban, minden kínálkozó ironizálástól óvakodva, pontosan, hűségesen papírra vetni azt, amit a moziban látott; s az eredmény: pamfletnek vagy humoreszknek bizonyul (vagyis amikor a mű olyan, mintha önmaga paródiájának szánták volna)?

Megfogadva sokat megélt és tapasztalt pályatársa (mellesleg: szerkesztője) tanácsát, a kritikus ilyenkor menten összetépi irományát, s kezdi elölről a moziban szerzett élményéről szóló beszámolót. (Ennyit *A közös bűn* című új magyar filmről szóló bírálat első változatáról...)

A másik főbűn, amiben — a filmesek gyakori szemrehányásai szerint — a kritikusok rendszerint vétkesek: hogy a filmeket minduntalan összevetik azokkal az irodalmi alkotásokkal, amelyekből készültek, tehát nem tisztelik kellőképpen a film, mint műfaj „immanenciáját" (magyarul: öntörvényű, sajáttermészetű voltát).

Félő, hogy ezt a csapdát az előbbinél nehezebb lesz elkerülnöm, ugyanis *Galgóczi Erzsébet* azonos című kisregénye több kiadásban is megjelent, s olvasóitól aligha követelhető meg, hogy moziba menvén, tökéletesen kitöröljék emlékezetükből a Sokorai család históriáját.

Amelynek csupasz váza: 1956 novemberében, egy minden lakott helytől távoli, északnyugat-magyarországi tanyán éjszakai szállást kér két, disszidálni igyekvő, holtfáradt fiatalember. Beeresztik őket az istállóba; ahol az asszony, a reggeli fejéshez készülődve, az egyik fiú holttestére lel; a másiknak hűlt helye. Rendőrség, hatóság nem működvén, s föltételezvén, hogy a gyilkos rég túl jár a határon, így a gyanú rájuk terelődhet — bedobják a hullát a Dunába...

A regényben két párhuzamos szálon futtatott történetbe itt lép be Nádvágó őrnagy, a megyei bűnüldözési osztály vezetője, meg Dusa Vidor, az igyekvő falusi őrmester, aki szinte rögeszmésen veti magát a falujából nyomtalanul eltűnt — és „odakintről" sem üzent — fiatalember, illetve a vele együtt disszidálni indult s megmagyarázhatatlan okból hazatért társa nyomába. Szakmai ambícióktól fűtött makacs gyanakvásával az őrnagyban is sikerül fölébresztenie a nyomozó-szenvedélyt. A regényben tehát nagyjából lélektanilag is hitelesnek hat ez a szívós nyomozás; noha a helyszín és az időpont — a nyugati határszél, 1956 novemberében! — kevéssé valószínűsíti, hogy a helyi rendőrfőnöknek ilyen sok ideje és energiája juthatott *egyetlen* s ennyire homályos bűnügy minden részletének földerítésére, miközben jócskán akadhattak más egyéb, netán fontosabb feladatai; s volt hulla is, „eltűnt személy" is bőven. De, ismétlem, Galgóczit írói eszköztára — a nyomozók figuráinak árnyalt pszichológiai jellemzése — tulajdonképpen átsegíti ezen az elemi logikai buktatón. A film viszont gyakorlatilag mellőzi a történetnek e második, „krimi-szálát" — a nyomozók keserves és hosszadalmas apró munkáját a gyilkosság földerítéséért —, s lényegében már ettől alapjaiban hiteltelenkedik a sztori.

A kisregényben még ott rejlett egy krimi-izgalmú s egyszersmind társadalmi érdekű film lehetősége, amely arról a valóságos társadalmi problémáról szól, hogy — Galgóczi Erzsébet egyik, bő másfél évtizede írott önvallomását idézve: „...ma már nem szeretni, szépíteni, szentesíteni kell a falut, ezt a középkori rezervátumot, és a parasztságot, ezt a korszerűtlen életformát, hanem a már úgyis országos méretekben megindult bomlást elősegítve, a fejlődést siettetni". E fejtegetés némelyik sarkított kijelentésével, persze, lehetne vitatkozni (ma valószínűleg maga Galgóczi is árnyaltabban fogalmazna), de ahhoz egy valóságos sorsokat, élő emberi alakokat fölmutató *műalkotás* fedezetére volna szükség. *A közös bűn* című film azonban nem ingerli érdemi vitára nézőjét.

Legfőképpen azért, mert *Mihályfi Imre* rendező a jelek szerint nem valami otthonos ebben a tanyasi világban, s így a vásznon légüres tér keletkezik: szereplői úgy mozognak, viselkednek, akárha a sematikus parasztábrázolás paródiáját kívánnák előadni. Sokorai, a maradi természetű tanyasi gazda *(Horváth Sándor)* hangoskodással és szúrós tekintettel helyettesíti a jellemábrázolást; *Csák György* főiskolai hallgató (a Sokorai fiú szerepében) és *Várnagy Katalin* (Sokorainé) éppoly színtelen, amilyen sablonos, rutinalakításokkal vesznek részt a játékban a többiek — *Szirtes Ádám, Molnár Tibor, Kovács János* — is. *Szécsényi Ferenc* operatőr, aki számos kitűnő filmben bizonyította, mennyire értő és fogékony közvetítője a mai paraszti világ hangulatának, ezúttal technikai trükkökkel próbálja pótolni a filmből elsikkadt feszültséget és emberi hitelességet. (De hogy egy magányos tanyán a házőrző kutyát éjszaka is láncon tartják, s pláne ilyen zavaros időkben, azt a legszebben fényképezett beállításnak sem hinnők el...) *Vukán György* kísérőzenéje, nyilván a rendezői szándéknak megfelelően, harsány és modoros: a drámai feszültségűnek szánt jeleneteket idegesítő hanghatásokkal kíséri, akár az irodalomtanár, aki piros ceruzával vastagon aláhúzza a versek vélt „eszmei mondanivalóját" tartalmazó sorait.

Galgóczi Erzsébetről kritikusai többször megállapították, hogy elbeszélő művei szoros, gyakran egészen közvetlen kapcsolatban állnak riportjaival; s legjobb írásai alighanem éppen azok, amelyekben a hiteles, átélt és megszenvedett életanyag a maga nyers elevenségében, forrón lüktető darabosságában jelenik meg. Galgóczi, aki tanult szakmája szerint dramaturg, s ilyen minőségben a filmgyárban is dolgozott régebben, néhány hónapja éppen e lapban szólt arról, hogy íróként mennyire nincs szerencséje a filmesekkel: *„Író-olvasó találkozókon gyakran megkérdezik tőlem, milyen érzés viszontlátni a saját írásomat filmen vagy képernyőn? Hát... vegyes. Többnyire nem elégít ki".*

Attól tartok, *A közös bűn* bemutatását követő író-olvasó találkozón is elmondhatja majd ugyanezt.

ZSUGÁN ISTVÁN

Szerencsi Éva

Szerencsi Éva, a József Attila Színház művésznője kemény diónak bizonyul az újságíró számára. Ha munkáját, személyét érintő kérdésekkel kínozom, visszahúzódik; ha másra terelem a szót, azonnal kinyílik, és hamarosan átveszi a beszélgetés irányítását.

— 1974-ben végezte el a főiskolát, így már nem számít éppen kezdőnek. Mennyiben formálták át az eltelt évek tapasztalatai?

— Ha arra céloz, hát nem lettem elkeseredett színész. Rengeteget játszhattam, és bizalommal fogadtak a kezdet kezdetén. A bizalom pedig legalább olyan fontos egy fiatal színésznőnek, mint a tehetség vagy a szerencse. A József Attila Színház együttese azonnal befogadott, nem éreztette velem zöldfülűségemet. Jó közösség a miénk, ahol a tagok kapcsolata nem szakad meg, amikor lemegy a függöny: igaz barátokra leltem közöttük. Nekik is köszönhetem, hogy felszabadultabb lettem, bátrabban játszom, és kitörtem abból a skatulyából, amelyre a külsőm predesztinált. De még mindig félek egyedül kiállni a színpadra, nem vagyok pódiumszínészalkat.

— Nagyon elfoglalt mostanában, erre az interjúra is nehezen tudott időt szakítani. Nem fél, hogy elaprózza magát, ha túl sokat vállal?

— Hát igen... délelőtt szinkron, délután rádiófelvétel, forgatás, este színház, aztán éjjel kettőig megint forgatás. De ez inkább a rossz szervezés eredménye, mint a mohóságomé. Sokáig senkinek nem jutok eszébe, aztán többen keresnek egyszerre. De a többféle feladat ugyanakkor az elgépiesedéstől is megóv. A feszültséget, amit egy-egy szerep megoldása okoz, olvasással, úszással, tánccal, zenehallgatással vezetem le. S legyek bármilyen hajszolt, délben lazítok: járok egyet a foximmal.

— Vegyük a kedvenceket. Kedvenc műfaja, rendezője, szerepe...?

— Törököt fogott velem. Sosem a műfajt nézem, csak a jó szerepet, amelyből a maximumot kell kihoznom. Az a rendező az esetem, aki, ha „túlgondolkodom" egy szerepet, feloldja az ilyenkor jelentkező, önkritikából származó gátlásaimat. De ha már megtaláltam a megfelelő hangot, nem szól bele abba, amit csinálok.

— Milyen szerepekben láthatjuk a közeljövőben?

— A színházban Molière-bemutatóra készülünk. Most állítok össze egy gyermekműsort a Csepel Autógyár számára. Játszom a Boccaccio-nagyoperettben, amelyet Seregi rendez a televízió számára, ezenkívül Zsurzs Éva filmjében is szerepelek, ez egy Szabó Magda regény feldolgozása.

— Vannak már tervei nyárra?

— Végre-valahára lakást kapok, és önálló életet kezdhetek. Nyáron csak pihenni szeretnék.

HUNYADY JUDIT

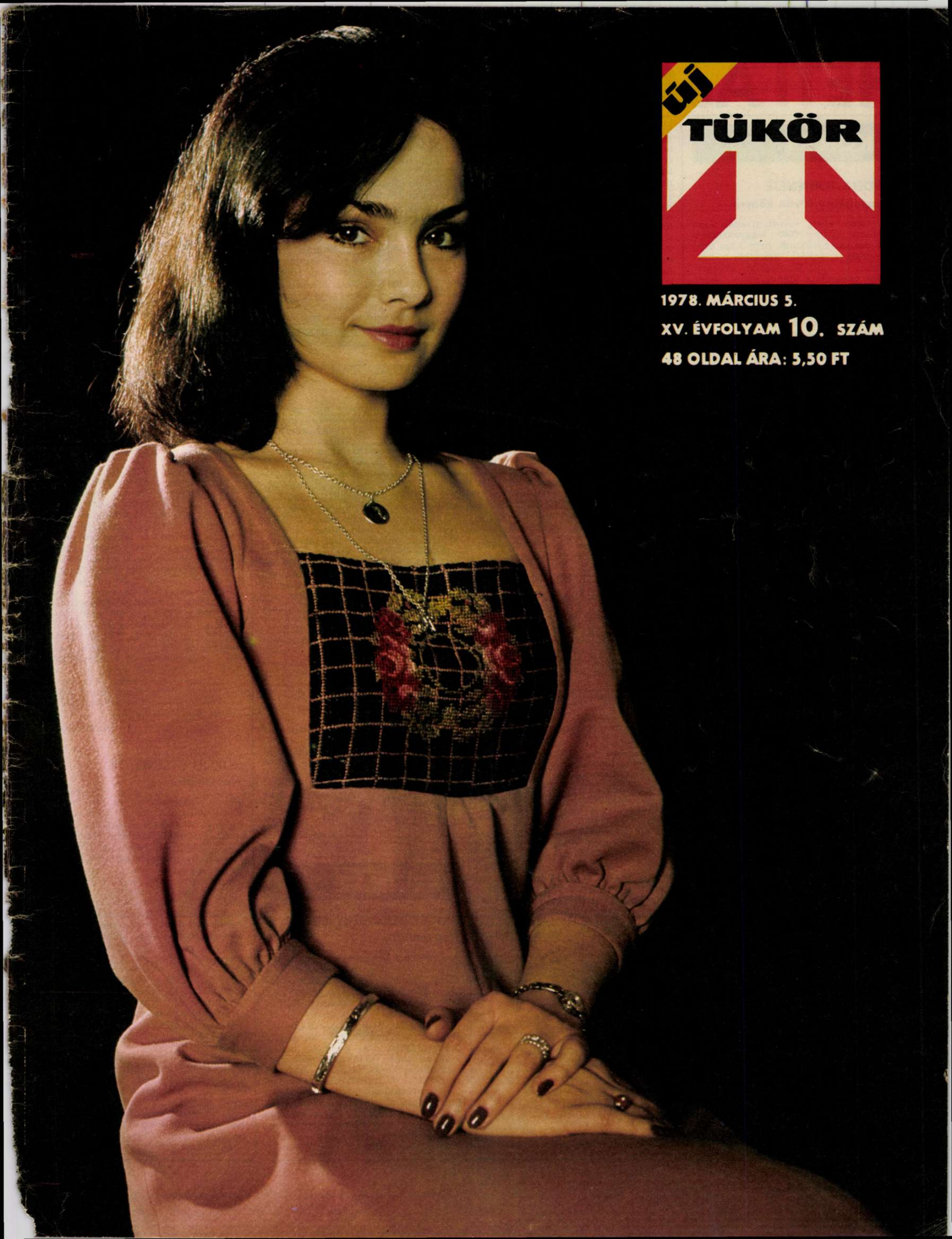

ÚJ TÜKÖR

1978. MÁRCIUS 5.
XV. ÉVFOLYAM 10. SZÁM
48 OLDAL ÁRA: 5,50 FT